

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No5(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 652 sahifa,
6-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woogyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Fizika ta'limida integratsiyalashgan yondashuv: mazmuni va ahamiyati.....	10
<i>Doniyorova Iroda Baxtiyor qizi</i>	
Zamonaviy boshlang'ich ta'lim: milliy dastur, kompetensiya va xorijiy tajriba integratsiyasi.....	14
<i>Omonova Nilufar Parda qizi</i>	
The Role of Environmental Project-Based Learning in Developing EFL Learners' Productive Skills.....	19
<i>Xujanova Shaxina Abdullayevna</i>	
Boshlang'ich sinflarda integratsiyalashgan ta'limning pedagogik aspektlari	24
<i>Eshpo'latova Elnora Yo'ldoshovna</i>	
Talabalarda stressga barqarorlikning nazariy va amaliy tahlili.....	29
<i>Nurmatov Nurhayot Nurziyot o'g'li, Maxmudova Shahzoda Maksudovna</i>	
Malakaviy o'quv amaliyoti jarayonida bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda didaktik ta'minotning ahamiyati.....	32
<i>Ramozonova Bahroy Sadriddinovna</i>	
Oliy ta'limda raqamli pedagogikaning institutsionlashuvi: boshqaruv, siyosat va raqamli transformatsiya strategiyalari.....	36
<i>Nuraliyeva Dilshoda Yo'lichiboy qizi</i>	
Aholini jismoniy sog'lomlashtirishda sog'lomlashtiruvchi mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasi.....	41
<i>V. Sh. Raximov</i>	
O'spirinlik davrida motiv va motivatsion sohalarning kasb tanlashdagi o'rni	46
<i>Rayimqulova S., Pulatova R., Do'smatova S., Matyakubova Shohista Odambov qizi</i>	
Tarbiyachi shaxsining shakllanishida psixologik determinantlarning roli	51
<i>Vasila Yusupova</i>	
Kasbiy ta'lim o'quvchilarini ijodiy qobiliyatini oshirishda xorijiy tajribalardan foydalanish	55
<i>B. X. Sharopov</i>	
Raqamli axborot makonida gumanistik g'oyalarni integratsiyalashning nazariy konsepsiyasi	59
<i>Isanov Najotbek Ilmamat o'g'li</i>	
Fanlararo integratsiya asosida o'quvchilarda iqtisodiy bilimlarni rivojlantirish imkoniyatlari.....	63
<i>J. M. Fayzullayev, Ortiqova E'zoza Olimjon qizi</i>	
Millatlarning o'ziga xos dunyoqarashining psixologik xususiyatlari	67
<i>Murxashev Axmadxon Olimjon o'g'li</i>	
Xalqaro ta'lim dasturlari asosida kasbiy ta'lim muassasalarida metakognitiv kompetensiyalarni shakllantirish metodikasi.....	70
<i>S. A. Qarshiboyev</i>	
Ijtimoiy media kontentlari orqali talabalarda fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishning nazariy asoslari.....	74
<i>Suyunov Rustam Sadriddinovich</i>	
Ko'p tilli muhitda ingliz tilini o'rganishning lingvistik xususiyatlari	78
<i>Teshaboyeva Mohichexra Sohibjon qizi</i>	
Axborotlashgan jamiyat sharoitida bo'lajak pedagoglarning mediakompetentligini rivojlantirish zarurati.....	81
<i>Umarov Azizbek Vaxobovich</i>	
O'quvchilarda badiiy matn leksikasini o'zlashtirishdagi qiyinchiliklar: muammo va yechim.....	85
<i>Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi</i>	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini ma'naviy tarbiyalashda Ahmad al-Farg'oniy asarlarini kompyuter imitatsion modellari asosida o'qitish metodikasi.....	89
<i>S. S. Qulmurodova</i>	
Enhancement of Periodontal Disease Management Strategies in Individuals With Chronic Hepatitis C Following Attainment of a Sustained Virological Response.....	92
<i>Makhmudova Ugi'loy Bakhtiyorovna</i>	
Epithelial-Mesenchymal Transition's Possible Role in the Pathogenesis of Periodontitis (Literature Review)	95
<i>Burkxonova Zarafruz Kobilovna</i>	
Gamifikatsiya asosida bo'lajak oligofrenopedagoglarda kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish texnologiyalari mexanizmini tatbiq etish	102
<i>Bozorboyev Javlon</i>	
Bo'lajak chizmachilik o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish omillari.....	106
<i>Jamilova Dilsuza To'liqin qizi</i>	

Elektir va magnit maydonida yorug'likning ikkilamchi sinishi.....	110
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Alimardonov Husan Yorqin o'g'li, Ismatullayev Sayfiddin Panji o'g'li</i>	
Lazer texnologiyalarining zamonaviy qo'llanilishi	114
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Muminova Sevinch Kamoliddin qizi, Begnayeve Dilbar Bobonazar qizi</i>	
Fotometrik kattaliklar	117
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Mamatqulova Zebo Komiljon qizi, Xolmaxmatova Sevara Sirojiddin qizi</i>	
Qutublangan yorug'lik manbalari	121
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Turdimurodova Kumushbib, Normuminova Madina</i>	
Tabiatdagi optik hodisalar	125
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Qudratova Sevinch Otabek qizi, Ulasheva Ruxshona Rustam qizi</i>	
Rus tilini o'qitishda kompetensiyaga asoslangan innovatsion yondashuvlardan foydalanish	129
<i>Erkinova Nozima Utkir qizi</i>	
Rezervga bo'shatilgan harbiy xizmatchilarning ijtimoiy-psixologik reintegratsiyasini tadqiq etishning ilmiy-metodologik tahlili	133
<i>Ikmatullayev G'. Z.</i>	
Raqamli ta'lim platformalarida matematika o'qitishda sun'iy intellekt yordamida baholash tizimini takomillashtirish	136
<i>Mirzayeva Shahlo Abduraxmanovna, Akbarov Ulug'bek, Abdivaliyeva Umida</i>	
Linguistic and Pedagogical Foundations of Teaching English as a Foreign Language in The Uzbek Context.....	140
<i>Shokirova Mushtariy</i>	
Sun'iy intellektning ta'lim jarayonidagi transformatsion roli	144
<i>Uzoqboyev Xojiakbar Qobuljon o'g'li</i>	
Enhancing Collaborative Learning and Peer Feedback in EFL Classrooms Through Padlet: a Digital Approach to Group Work and Assessment.....	148
<i>Veronica Khatamova</i>	
Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning rasmlar asosida aqliy faoliyatini rivojlantirishning vizual-didaktik texnologiyalarini takomillashtirish.....	152
<i>Meliqo'ziyev Abduraxmonjon Qahramonjon o'g'li</i>	
Emotsional intellekt – hr menejrlarning qaror qabul qilish kompetensiyasining determinanti sifatida	157
<i>Abdukarimov Muhammadjon Muratovich</i>	
O'g'il bolalarni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlashning tizimli-pedagogik modeli: nazariya, metodologiya va amaliyot	162
<i>Islamova Fotima Shamsiddinovna</i>	
Barkamol yosh avlod fazilatlarini shakllantirishda milliy innovatsion pedagogik texnologiyalarning o'rni.....	170
<i>Olimova Dono Shakirovna, Baxtiyorova Shahnoza Mansurbekovna</i>	
Development of Prevention of Professional-Pedagogical Deformation on the Basis of Health-Saving Technologies in Higher Educational Institutions.....	174
<i>Saidova Parvina Mirzo kizi</i>	
O'zbek xalq pedagogikasi mazmuni asosida talabalarni oilaviy hayotga tayyorlashning ilmiy nazariy asoslari	178
<i>Rahmonqulova Guliza Faxriddin qizi</i>	
Bolalarning maktabgacha yosh davrida emotsional rivojlanishiga oid nazariy qarashlar tavsifi.....	182
<i>Abduraxmonova Gulmira Arapjon qizi, Yuldasheva Umida Maxmudovna</i>	
Alohida ehtiyojli bolalar uy ta'limini tashkil etishning korreksion pedagogik tizimining tarkibiy komponentlari.....	186
<i>Jo'raxo'jayev Muhammadazizxo'ja Xalilxo'ja o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida multimedia vositalarining ahamiyati.....	190
<i>Umida Marasulova</i>	
Boshlang'ich funksiya va aniqmas integral.....	193
<i>Mirzayeva Shahlo, Isroilova Zahro, Erkinova Shahrizoda, Javliyeva Dilnura</i>	
Maktabgacha ta'limda bolalar adabiyoti kerakmi?!.....	196
<i>Dilfuza Shadiyeva</i>	
Experimental Study on the Psycho-Pedagogical Effectiveness of Mall-Based Multimodal Learning in Developing Pluricultural Competence	200
<i>Azimova Sevara Muzaffar qizi</i>	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	Simulyatsion o'quv muhitida fizika o'qituvchilarining o'z-o'zini boshqarish va refleksiv kompetentligini oshirish 205 Muradov Iloxomjon Abduxamid o'g'li	205
	Ta'lim menejmentida strategik boshqaruv tushunchasining evolyutsiyasi 209 Raximjonov Jamshid Rafiqjon o'g'li	209
	Raqamli kompetentlik tushunchasining ilmiy-nazariy talqini va xorijiy hamda mahalliy tadqiqotlar tahlili 214 Umirov Boboyor Baxtiyor o'g'li	214
	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faoliyatlar samaradorligini oshirishda pedagogik multimedia vositalaridan foydalanish usullari 218 Abdreimova Maftuna O'ktam qizi	218
	Boshlang'ich sinf texnologiya darsliklarining tuzilishi hamda o'quvchilar yoshiga muvofiqligi 223 Bobolov Nuriddin Tojiyevich	223
	Oliy ta'limda pedagoglarning boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish uchun zamonaviy texnologiyalar 228 Isabekov Bahodir Isabek o'g'li	228
	Maktabgacha yoshdagi bolalarda tolerantlik madaniyatini shakllantirishning ijtimoiy-psixologik masalalari 233 Boydavletova Sohiba Abduganiyevna	233
	Aksiologik yondashuv asosida tarbiya fanini o'qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish 239 G'aybullayev Bobur Nomonjon o'g'li	239
	Maktabgacha yoshdagi bolalarda mantiqiy tafakkurni rivojlantirishda didaktik o'yinlarning ahamiyati 243 Toshpo'latova Muxlisa G'olib qizi	243
	Bo'lajak o'qituvchilarning refleksiv kompetentligini rivojlantirishning mazmuni va ilmiy-nazariy pedagogik asoslari 248 Mamatqulova Saboxat Abduraxmonovna	248
	Maktabgacha ta'limda monitoring va baholash tizimini takomillashtirish 253 Amanova Durdona Kaxramonovna	253
	O'zbekiston yoshlarining ma'naviy va estetik tarbiyasida tasviriy san'at va zamonaviy pedagogik texnologiyalar 257 Esanova Hulkar Abdurayim qizi	257
	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida eksperimental-tajriba faoliyatini tashkil etish 261 Gafurova Dilnoza Saloxiddinovna	261
	Ommaviy axborot vositalarining jamiytdagi xavfsizlik hissiga ta'sirining nazariy va amaliy tahlili 266 Nurmatov Nurhayot Nurziyot o'g'li, Qoldiboyeva Xayriniso Eldarovna	266
	Milliy o'yinlarni o'qitishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlari 269 Ismatov Po'latjon Abdumannobovich	269
	Ta'lim sifatini boshqarish jarayonida kvalimetrik parametrlarini takomillashtirishda xorijiy tajribalarning ahamiyati 273 Karimova Maxbubaxon Mukimjonovna	273
	Innovatsion ta'lim sharoitida bolalar adabiyotini o'qitish metodikasini takomillashtirish modeli 278 Mirzayeva Nigora Bozorovna	278
	Matematika o'qitishda milliy qadriyatlarni aks ettirish 282 Mirzayeva Shahlo, Yuldoshova E'zoza Ravshan qizi, Muxtorova Sevinch Asad qizi, Xolboyeva Mushtariy Zayniddin qizi	282
	Ingliz tilida fe'l frazeoformalarining morfologik tuzilishiga xos umumiy xususiyatlar 285 Jo'rayeva Nargiza Shavkatovna	285
	Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yozma nutqini o'stirishda interaktiv metodlarning ahamiyati 289 Ramazonova Munisa Hoshim qizi	289
	Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarining lug'at boyligini oshirishda intelektual o'yinlar va interfaol usullardan foydalanish 294 Raxmonova Gulrux Ubaydullayevna, Ibragimova Dildora Turabovna	294
	Maktabgacha ta'limda pedagoglar kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda uslubiy xizmat va hamkorlik mexanizmlarining samaradorligi 298 S. A. Rahmonberdiyev	298
	Yoshlarni destruktiv submadaniyatlar ta'siridan himoyalashning innovatsion pedagogik usullari 304 Xasanova Marxabo Turayevna	304
	Социально-психологические особенности домашнего насилия в условиях трансформации семьи и цифровизации общества 308 Абдукадирова Лаура Юльбарсовна, Абдуллаева Азиза Комилжон кизи	308
	Педагогические основы развития инновационной компетентности педагогов в системе дошкольного образования 315 Гульнара Ахтямовна	315

Роль учебного процесса и творческой деятельности в сохранении психологического равновесия.....	320
<i>Коршубаева Рано Хазраткуловна</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlar (son, shakl, o'lcham, fazoviy munosabatlar)ning psixologik-pedagogik xususiyatlari va rivojlanish bosqichlari	325
<i>Bibizaynab Otaxo'jayeva</i>	
Ertaklarni rollarga bo'lib o'qish orqali o'quvchilarda boshqaruvchanlik qobiliyatini shakllantirish	328
<i>Sobirova Fotimaxon Baxodir qizi, Narkabilova Gulnoza Po'latovna</i>	
Jadid ayollari fenomenining tarixiy va intellektual mohiyati	332
<i>Ergashova Mehriniso Husniddin qizi</i>	
The Importance of Pronunciation in Language Learning	335
<i>Nazarova Gulbaxor Azimjon Qizi</i>	
Ta'lim jarayonida test texnologiyalaridan foydalanishga qo'yiladigan pedagogik talablar	340
<i>Rasulov Ulug'bek Murodulloyevich</i>	
Tibbiyot ta'limida mentor va talaba munosabatlarining tahliliy tafakkurga ta'siri	345
<i>Osbayov Muhammadjon Imaraliyevich</i>	
Oila qadriyatlari va ta'lim tizimi orqali ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirish.....	350
<i>Tuymurodova Donoxon Istam qizi, D. Sh. Yuldasheva</i>	
Будущее французского языка в XXI веке: глобальные тенденции, вызовы и перспективы.....	354
<i>Азамжонova Сарвиноз Шухратовна</i>	
Dars jarayonida o'yin folklori namunalaridan samarali foydalanish usullari.....	360
<i>Safarova Nigora Oxunjonovna, Durmatova Oygul Orifjonovna</i>	
Yosh basketbolchilarni zamonaviy sport mutaxassisligiga yo'naltirishning samaradorligi.....	364
<i>Rahimov Bobirjon Abdurasulovich</i>	
Matematikani o'qitishda vizual tafakkur psixologiyasi.....	370
<i>Inomova Ozodaxon Shavkatjon qizi</i>	
O'zbek oilalarida gender tenglikning etnopsixologik xususiyatlari.....	374
<i>Yusupova Mardona Matkubulovna</i>	
Raqamli ta'lim muhitida sun'iy intellekt yordamida aniq fanlarni o'qitish va talabalarning kasbiy-pedagogik kompetensiyalarini shakllantirish	378
<i>Mirzayeva Shahlo, Olmasov Elshod Elmurod o'g'li, Jabborov Muhammadali Abdumannof o'g'li</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda emotsional intellektni rivojlantirish usullari.....	382
<i>Marufova Munira Egamkulovna</i>	
Elektron ta'lim jarayonida "raqamli profilaktika"ni ommalashtirish va "axborot hurujlari"ni bartaraf etish usullari	385
<i>Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Sirojiddinov Nuriddin Saxobiddinovich</i>	
Tibbiyot sohasida ayollar karyerasi rivojlanishining imkoniyatlari va to'siqlari.....	393
<i>Axmedova Maysara Baxromovna</i>	
Tog' echkilarida xonakilashtirish natijasida paydo bo'lgan o'zgarishlar	397
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Ashurova Dilorom Abdusamat qizi, Elmurodova Munisa Baxtiyor qizi</i>	
Kumush tovon balig'i (Carassius gibelio Bloch)ning oziqlanish xususiyatlari va suv ekotizimidagi ekologik roli	402
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Rahmonqulova Ruxshona Qudratovna, Xurramova O'g'ilshod Usmon qizi</i>	
Inklyuziv ta'limga jalb etilgan bolalarni psixologik qo'llab-quvvatlashning pedagogik ahamiyati	406
<i>Akbaraliyeva Mohlaroyim Abdujalil qizi</i>	
O'smirlardagi agressiyani korreksiyalashda art-terapiya metodlarini qo'llashning psixologik jihatlari	413
<i>Jalilova S. X., A'loyeva Fazilat Alijon qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda agressiyani bartaraf etishning psixologik texnologiyalari.....	416
<i>G'aybullayeva Anora Tolib qizi</i>	
Sun'iy intellekt asosida o'quv jarayonini shaxsiylashtirish: nazariya va amaliyot.....	420
<i>Mirzayeva Shahlo, Ergashov Komilbek Muhiddin o'g'li, Rahmonov Og'abek</i>	
Sharq mutafakkirlarining tafakkur va aqliy taraqqiyot masalasidagi qarashlari	423
<i>Manzura Shodmonqulova</i>	
Umurtqalilarda regeneratsiya jarayonlarining molekulyar va fiziologik asoslari.....	427
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Mirzayeva Ruxsora Shukur qizi, Abdurahmonova Marjona Salim qizi</i>	
Qushlarning evolyutsiyasida uchishga moslashish jarayoni.....	432
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Nurillayeva Mavluda Abduvohid qizi, Muhammadiyeva Shaxrizoda Panji qizi</i>	
O'zbekistonning janubiy hududlarida O'rta Osiyo toshbaqasi (Testudo horsfieldii)ning bioekologik xususiyatlari va muhofazasi.....	437
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Xasanova Baxtigul Asqar qizi, Jo'rayeva Sojida Abray qizi</i>	

Maktabgacha ta'limda ekologik madaniyatni shakllantirish: "yashil pedagogika"ning global tendensiyalari va innovatsion modellari	441
Bo'riyeva Shahzoda Otaniyoz qizi	
Qushlarning ekologiyasi, biosferadagi o'rni va inson hayotiga ta'siri.....	444
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyeva, Qalandarova Muxlisa Aimardonovna, Xamrayeva Feruza Oybekovna	
Pedagogik amaliyot modelining transformatsiyasi: passiv kuzatishdan kasbiy jarayonga chuqur kirib borish tendensiyasi	448
Abdrashitova E. V.	
Ta'lim jarayonida baholashning zamonaviy yondashuvlari va uning o'quvchilar rivojlanishidagi ahamiyati ..	454
Abduraxmonova Dilobar Shuhratbekovna	
Yirtqichlarning ov strategiyalari: evolyutsion moslashuv, neyrofiziologik asoslar va ekologik modellashtirish	458
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyeva, Saidov Asadbek Qudratovich, Abdusattorov Abdulqosim Abdulxamidovich	
Yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish	464
Ahmadjonova Shahnozaxon Yarqinovna	
Zamonaviy ta'lim jarayonida funksional savodxonlikni rivojlantirishning nazariy-metodik asoslari hamda o'quvchilarning amaliy kompetensiyalarini shakllantirish yo'nalishlari.....	467
Alimova Farzona Abdukamalovna, Gubayeva Aziza Ismatillayevna	
Muhandislik ta'limida ijodkorlikni rivojlantirishning nazariy va metodologik yondashuvlar	474
Avazov Jo'rabek Donayevich	
Katta guruh tarbiyalanuvchilarida kasb haqidagi dastlabki tasavvurlarni shakllantirish metodikasini innovatsion ekotizim sharoitida takomillashtirish ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida.....	478
D. D. Zuparova, Uralova Fotima Baxtiyor qizi	
Geometriya fanida isbotlashga doir masalalarning o'quvchilarda divergent tafakkurni rivojlantirishdagi didaktik imkoniyatlari.....	483
Davletov Davronbek Egamberganovich	
An'anaviy xonandalikni o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash.....	488
Fazliddinov Zokir Xusniddin o'g'li	
Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarda agressiv xulq-atvor namayon bo'lishi	493
G'ayibova Nargiza Anorbayevna	
Methodology for Organizing Tutoring Activities in the Credit-Module System	497
Isabekov Shavkat Isabekovich	
Ta'lim boshqaruvida rahbarlarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari	500
Islamova Dilfuza Dilshodovna	
O'zbek yuridik terminologiyasining boyishining ichki va tashqi manbalari.....	504
Ismoilova Sug'diyona Ashurovna	
Tarbiyasi og'ir o'smirlar orasida jismoniy faoliyat darajasi bilan akademik yutuqlar orasidagi bog'liqlikni takomillashtirish	508
Isoqov Nuriddin Halim o'g'li	
Bo'lajak chizmachilik o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish omillari.....	511
Jamilova Dilsuza To'lqin qizi	
Talaba qizlarning jismoniy faolligini oshirish yo'llari	515
Jumanova Iroda Shokirjon qizi	
Online marketingda emotsional manipulatsiya usullarining ta'siri	518
Nurmatov Nurhayot, Kimsanboyeva Komila Shermuxammadqizi	
O'yin faoliyati va integrativ mashg'ulotlar asosida tarbiyani tashkil etish metodikasi	522
Mamatova Farida Iminjanovna	
Oliy ta'lim tizimida inklyuziv ta'limning mazmuni va uning ijtimoiy-pedagogik zaruriyati	527
Mirsaidova Muborak	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv-bilish faoliyatini modellashtirishning didaktik imkoniyatlari va samaradorligi	532
Muxtarova Lobar Abdimannabovna, Shoymurodova Roziya Yusuf qizi	
Amfibialarning teri orqali nafas olishi: morfofiziologik asoslari va evolyutsion ahamiyati	536
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyeva, Normurodova Farishta Begmurod qizi, Xolmurodova Dilrabo Panji qizi, Qo'ldoshova Ruxshona Navro'z qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin texnologiyalari asosida bolalarda bilish jarayonining rivojlanishi ...	541
Norqulova Ma'mura Husniddin qizi	
Kasbiy ta'lim tashkilotlarida xalqaro ta'lim dasturlarini joriy qilishning ilmiy-amaliy ahamiyati.....	546
Nosirov Bunyodjon G'offorali o'g'li	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining oila va jamoat tashkilotlari bilan hamkorligi.....	550
Qambarova Naziraxon Barxonovna	

An'anaviy oila sharoitida kelinlarda noadaptiv psixologik himoya mexanizmlarini kamaytirish bo'yicha psixokorreksion yondashuv	554
Qobilova Nasiba Ismatjon qizi	
Ona tili ta'limida kreativ yondashuv asosida o'quv jarayonini modellashtirishning pedagogik shart-sharoitlari	557
Qulmuminov O'rolboy Safar o'g'li, Jumayeva Hulkar Panji qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanish dinamikasi	562
Ravshanova Gulnoza Burxonovna, Turdiboyeva Umida Ravshan qizi, Norjigitova Rohila Abduvoid qizi	
Ingliz, o'zbek va rus tillari foydalanuvchilari uchun lug'atlar yaratishning lingvistik va amaliy asoslari	565
Raxmonova Sardora Muminjonovna	
Jismoniy tarbiya darslarini yangicha pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etishning nazariy va amaliy asoslari	569
Ro'zmetov Rasul Tangirberganovich	
Sutemizuvchilarning kelib chiqishi va xilma-xilligi	573
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Sattorova Sanobar Boboqul qizi, Salimova Shahrizoda Ikromjon qizi	
Raqamli muhitda voyaga etayotgan o'spirinlarda empatiya va ijtimoiy-emotsional rivojlanishning neyropedagogik xususiyatlari	578
Shamsiddinov G'iyosjon Husniddin o'g'li	
Bo'lajak muhandislarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishda dasturlashtirilgan ta'lim vositalarining o'rni	583
Sharipova Nodira Ilxom qizi	
Digital Educational Technologies in Improving the Quality of Teaching: Methods and Practical Implementation	588
Tashpulatova Nafisa Bakhtiyarovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ishonchni rivojlantirishda inklyuziv usullardan foydalanish	591
To'laboyeva Irodaxon Maxammadali qizi	
SRDM modeli orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida STEAM kompetensiyalari va Computational Thinking ko'nikmalarini shakllantirish	595
Toshpulatova Niyoxon Shavkatjon qizi	
Umumta'lim maktablarida fan to'garaklari faoliyatini tashkil etishning pedagogik shartlari	600
Toshtemirova Dilnoza Abdug'ani qizi	
Development of an Integrated Learning Module Based on Digital Technologies in the Educational Process	604
Umirov Ilkhom Iskandar ugli	
Muskul-skelet tizimi nuqsonli o'quvchilarning nozologik guruhlariga differensial yondashuv asosida adaptiv sportga yo'naltirish	608
Uraimov Sanjar Ruzimatovich, Ubaydullayeva Dilnoza Muhammad qizi	
Boshlang'ich ta'limda alohida ehtiyojga ega bo'lgan o'quvchilarni o'qitishning bugungi holati va muammolari tahlili	612
Uroqova Yorqin qizi	
Inklyuziv ta'lim muhiti asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining texnologiya darslarida ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi	615
Xamidova Zarina Iskandar qizi	
Qushlar migratsiyasi va uning ekologik sabablari	619
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Raximova Dilfuza Ilyos qizi, Saburova Sarvinoz Erkabay qizi	
Imkoniyati cheklangan bolalarni jismoniy tarbiya va sportga jalb etishning nazariy va amaliy asoslari	623
Xasanova Nilufar Raxmatovna	
Raqamli avlod tarbiyasida milliy qadriyatlar va ota-onalarning virtual-pedagogik madaniyati uyg'unligi	628
Xaydarova Xilola Raximberdiyevna	
Разработка алгоритмов для визуализации и анализа решения задач линейного программирования	631
Буронова Муниса Баходировна, Хакимов Дониёр Бахтиёр Угли	
Ta'lim tizimida moliyaviy boshqaruv tushunchasi va iqtisodiy mazmuni	637
Mannanova Maftuna Fazliddin qizi	
Koreya ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning nazariy asoslari va uning pedagogik mohiyati	641
Adamatov Anvar Ablaqulovich	
Bo'lajak pedagoglarning raqamli didaktik kompetensiyasini rivojlantirish: muammo va yechimlar	645
Uskanov Kaxramon Xalikulovich	
Matematika fanini o'qitishda onlayn platformalardan foydalanish	648
Mirzayeva Shahlo, Yorqulova Mashhura, Boboqulova Durdona	

INGLIZ, O'ZBEK VA RUS TILLARI FOYDALANUVCHILARI UCHUN LUG'ATLAR YARATISHNING LINGVISTIK VA AMALIY ASOSLARI

Raxmonova Sardora Muminjonovna
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti,
ingliz tili amaliy fanlar № 2 kafedrasida katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Zamonaviy globallashtirish sharoitida ko'p tillilik muhim ijtimoiy va iqtisodiy omilga aylanib bormoqda. Xususan, ingliz, o'zbek va rus tillarining o'zaro aloqador hududlarda keng qo'llanilishi tufayli ushbu tillar o'rtasida samarali kommunikatsiyani ta'minlash zarurati ortmoqda. Shu nuqtai nazardan, ko'p tilli lug'atlar yaratish masalasi nafaqat lingvistik, balki amaliy ahamiyatga ham ega. Mazkur maqolada ingliz, o'zbek va rus tillari foydalanuvchilari uchun lug'atlar yaratishning nazariy asoslari, tuzilma prinsiplari, leksik birliklarni tanlash mezonlari hamda tarjima va semantik muammolar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: leksikografiya, ko'p tilli lug'at, uch tilli lug'at, tarjima nazariyasi, leksik birlik, semantika, polisemiya, ekvivalentlik, frazeologik birliklar, terminologiya, neologizmlar, korpus lingvistikasi, elektron lug'atlar, sun'iy intellekt, til o'rganish, lingvistik tahlil, madaniy moslashuv.

Abstract: In the context of modern globalization, multilingualism is becoming an important social and economic factor. In particular, due to the widespread use of English, Uzbek, and Russian languages in interconnected regions, the need to ensure effective communication among these languages is increasing. From this perspective, the issue of creating multilingual dictionaries has not only linguistic but also practical significance. This article analyzes the theoretical foundations of creating dictionaries for users of English, Uzbek, and Russian languages, the principles of dictionary structure, the criteria for selecting lexical units, as well as translation and semantic challenges.

Key words: lexicography, multilingual dictionary, trilingual dictionary, translation theory, lexical unit, semantics, polysemy, equivalence, phraseological units, terminology, neologisms, corpus linguistics, electronic dictionaries, artificial intelligence, language learning, linguistic analysis, cultural adaptation.

Аннотация: В условиях современной глобализации многоязычие становится важным социальным и экономическим фактором. В частности, в связи с широким использованием английского, узбекского и русского языков во взаимосвязанных регионах возрастает необходимость обеспечения эффективной коммуникации между этими языками. С этой точки зрения проблема создания многоязычных словарей имеет не только лингвистическое, но и практическое значение. В данной статье анализируются теоретические основы создания словарей для пользователей английского, узбекского и русского языков, принципы их структуры, критерии отбора лексических единиц, а также проблемы перевода и семантики.

Ключевые слова: лексикография, многоязычный словарь, трёхязычный словарь, теория перевода, лексическая единица, семантика, полисемия, эквивалентность, фразеологические единицы, терминология, неологизмы, корпусная лингвистика, электронные словари, искусственный интеллект, изучение языков, лингвистический анализ, культурная адаптация.

KIRISH

Leksikografiya – lug'atlar tuzish nazariyasi va amaliyoti bilan shug'ullanuvchi tilshunoslik sohasi hisoblanadi. Zamonaviy tilshunoslikda leksikografiya nafaqat so'zlarning ma'nosini izohlash, balki ularning qo'llanish xususiyatlari, uslubiy bo'yoqdorligi, grammatik shakllari, madaniy komponentlari va kommunikativ vazifalarini ham yoritib berishga xizmat qiladi. Ayniqsa, globallashtirish jarayonlari jadallashgan hozirgi davrda ko'p tilli lug'atlar yaratish masalasi ilmiy va amaliy jihatdan muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Ingliz, o'zbek va rus tillari kabi keng qo'llaniladigan tillar o'rtasida sifatli lug'atlar yaratish tarjima jarayonlarini yengillashtirish, xorijiy tillarni o'rganish samaradorligini oshirish hamda turli millat vakillari o'rtasidagi kommunikativ aloqalarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Lug'at yaratishda bir qator nazariy va metodologik

tamoyillarga amal qilinadi. Avvalo, lug'atning maqsadi va foydalanuvchi auditoriyasi aniq belgilanishi lozim. Chunki ilmiy terminologik lug'at, o'quv lug'ati, izohli lug'at yoki ko'p tilli tarjima lug'atining tuzilishi va mazmuni bir-biridan keskin farq qiladi. Masalan, til o'rganuvchilar uchun mo'ljallangan lug'atlarda sodda izohlar, talaffuz ko'rsatkichlari va misollar muhim bo'lsa, mutaxassislar uchun yaratilgan lug'atlarda terminlarning aniqligi va ilmiy tavsifi ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Leksik birliklarni tanlash tamoyili ham lug'at yaratishdagi muhim bosqichlardan biridir. Lug'at tarkibiga kiritiladigan so'zlar tilning faol qatlamiga mansub bo'lishi, kundalik nutqda yoki ilmiy-uslubiy matnlarda keng qo'llanilishi zarur. Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar rivoji natijasida paydo bo'layotgan neologizmlar, internet terminlari va xalqaro atamalarni ham lug'at tarkibiga kiritish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki til doimiy ravishda rivojlanib boruvchi dinamik tizimdir. Ko'p tilli lug'atlar yaratishda ekvivalentlik tamoyili alohida ahamiyatga ega. Har bir til birligi boshqa tilda aynan bir xil ma'no va uslubiy rangga ega bo'lavermaydi. Shu sababli tarjima jarayonida semantik moslikni saqlash murakkab vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, polisemiya, omonimiya va frazeologik birliklarni tarjima qilishda katta ehtiyotkorlik talab etiladi. Masalan, ingliz tilidagi ayrim idiomatik birikmalarni o'zbek yoki rus tiliga so'zma-so'z tarjima qilish mazmunning buzilishiga olib kelishi mumkin. Shu bois tarjimada madaniy moslashuv tamoyiliga ham amal qilish zarur bo'ladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ingliz, o'zbek va rus tillari foydalanuvchilari uchun lug'atlar yaratish masalasi zamonaviy leksikografiyaning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ko'p tilli lug'atlar yaratish nazariyasi va amaliyoti tilshunoslik, tarjimashunoslik, semantika, korpus lingvistikasi hamda axborot texnologiyalari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, mazkur yo'nalishda ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan ilmiy tadqiqotlar olib borilgan.

Leksikografiya nazariyasining shakllanishida rus tilshunoslari V.V. Vinogradov, S.I. Ojegov va L.V. Shcherba kabi olimlarning ilmiy qarashlari muhim o'rin tutadi. Xususan, L.V. Shcherba lug'at tuzishning nazariy asoslarini ishlab chiqib, lug'atning foydalanuvchiga yo'naltirilgan bo'lishi zarurligini ta'kidlagan. U lug'at faqat so'zlarning tarjimasini beruvchi manba emas, balki til birliklarining semantik, grammatik va uslubiy xususiyatlarini yorituvchi tizimli vosita ekanligini ilmiy jihatdan asoslab bergan.

S.I. Ojegovning izohli lug'atlar yaratish borasidagi ilmiy ishlari ham zamonaviy leksikografiya rivojida muhim ahamiyat kasb etadi. Olim lug'at birliklarini tanlashda til me'yorlari, uslubiy moslik va ommaboplik tamoyillariga alohida e'tibor qaratgan. Uning ilmiy qarashlari ko'p tilli lug'atlar yaratishda ham metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Xorijiy tilshunoslardan J. Zgusta, Sidney Landau va Henri Béjointlarning leksikografiya bo'yicha tadqiqotlari alohida e'tiborga loyiqdir. J. Zgusta o'zining "Manual of Lexicography" asarida lug'at tuzishning ilmiy tamoyillari, leksik birliklarni tanlash mezonlari hamda tarjima lug'atlarining strukturaviy xususiyatlarini keng yoritib bergan. Sidney Landau esa zamonaviy lug'atchilikda foydalanuvchi ehtiyojlarini hisobga olish, elektron lug'atlar yaratish va til birliklarining real qo'llanishini aks ettirish zarurligini ta'kidlaydi.

O'zbek tilshunosligida ham lug'atchilik masalalariga oid qator ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Sh. Rahmatullayev, A. Hojiyev va N. Mahmudov kabi olimlarning ishlari o'zbek leksikografiyasi rivojiga katta hissa qo'shgan.

A. Hojiyev o'zbek tilining izohli va imlo lug'atlarini yaratish tamoyillarini ishlab chiqqan bo'lsa, Sh. Rahmatullayev frazeologik birliklarni lug'atlashtirish masalalarini tadqiq etgan.

N. Mahmudov esa zamonaviy o'zbek tilining leksik-semantik xususiyatlarini o'rganib, terminologik lug'atlar yaratish zarurligini ta'kidlagan. Ko'p tilli lug'atlar yaratishda tarjimashunoslik nazariyasi ham muhim metodologik asos hisoblanadi.

V. Komissarov, Yu. Nayda va Peter Newmark kabi olimlar tarjima jarayonida ekvivalentlik, adekvatlik va semantik moslik masalalarini chuqur tahlil qilganlar. Ularning ilmiy qarashlari ingliz, o'zbek va rus tillari o'rtasida tarjima lug'atlarini yaratishda muhim nazariy manba bo'lib xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda ingliz, o'zbek va rus tillari foydalanuvchilari uchun lug'atlar yaratishning lingvistik hamda amaliy asoslarini o'rganish maqsadida bir qator ilmiy metodlardan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi leksikografiya, semantika, tarjimashunoslik, korpus lingvistikasi va qiyosiy tilshunoslik tamoyillariga asoslandi. Tadqiqotning nazariy asosini zamonaviy leksikografik konsepsiyalar, ko'p tilli lug'atlar yaratish metodlari hamda tarjima nazariyasiga oid ilmiy qarashlar tashkil etdi. Tadqiqot jarayonida, avvalo, monografik tahlil usulidan foydalanildi.

Ushbu metod asosida mahalliy va xorijiy olimlarning leksikografiya, ko'p tilli lug'atlar, semantik ekvivalentlik hamda tarjima muammolariga bag'ishlangan ilmiy ishlari o'rganildi va tizimli ravishda tahlil qilindi. Xususan, ingliz, o'zbek va rus tillariga oid izohli, tarjima, terminologik hamda elektron lug'atlar tarkibi va tuzilish xususi-

yatlari qiyosiy jihatdan o'rganildi. Qiyosiy-tahliliy metod tadqiqotning asosiy usullaridan biri sifatida qo'llanildi. Mazkur metod yordamida ingliz, o'zbek va rus tillaridagi leksik birliklarning semantik, grammatik va uslubiy xususiyatlari o'zaro taqqoslandi. Ayniqsa, polisemiya, sinonimiya, omonimiya, frazeologik birliklar hamda milliy-madaniy komponentlarning tarjima jarayonidagi o'ziga xos jihatlari tahlil qilindi. Ushbu metod ko'p tilli lug'atlar yaratishda uchraydigan ekvivalentlik muammolarini aniqlash va ularning yechimlarini ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Tadqiqot davomida semantik tahlil metodidan ham keng foydalanildi. Bu usul orqali turli tillardagi leksik birliklarning ma'no strukturalari, konnotativ va denotativ xususiyatlari o'rganildi. So'zlarning kontekstual qo'llanishi, uslubiy bo'yoqdorligi hamda madaniy semantikasi aniqlanib, ularning lug'at tarkibida aks ettirilish usullari tahlil qilindi. Korpus lingvistikasi metodlari ham tadqiqotda muhim o'rin egalladi. Elektron matnlar bazasi asosida ingliz, o'zbek va rus tillarida eng faol qo'llaniladigan leksik birliklar saralab olindi. So'zlarning qo'llanish chastotasi, kontekstual mosligi va kommunikativ faolligi tahlil qilinib, lug'atga kiritiladigan birliklarni tanlash mezonlari ishlab chiqildi. Bu esa tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyatini oshirishga xizmat qildi.

Tarjimashunoslik metodlari asosida tillararo ekvivalentlik masalalari o'rganildi. Bunda adekvat tarjima, izohli tarjima, transformatsion tarjima va madaniy moslashtirish usullarining samaradorligi tahlil qilindi. Ayniqsa, ingliz tilidagi idiomatik birikmalar, neologizmlar va terminologik birliklarni o'zbek va rus tillariga tarjima qilish jarayonidagi muammolar alohida ko'rib chiqildi. Tadqiqotda tavsifiy metoddan ham foydalanildi. Ushbu metod yordamida lug'atlarning strukturasi, maqola tuzilishi, lemma tanlash prinsiplari, transkripsiya, grammatik belgilash va misollar keltirish usullari izchil bayon qilindi. Shu bilan birga, zamonaviy elektron lug'atlarning funksional imkoniyatlari va foydalanuvchi uchun qulaylik darajasi tavsiflandi.

Amaliy tahlil bosqichida mavjud ko'p tilli lug'atlar, elektron platformalar va onlayn tarjima tizimlari o'rganildi. Xususan, ingliz–rus, ingliz–o'zbek va rus–o'zbek lug'atlarining tarkibi hamda funksional imkoniyatlari qiyosiy jihatdan baholandi. Tadqiqot jarayonida foydalanuvchilarning ehtiyojlari, lug'atlardan foydalanish qulayligi va tarjima aniqligi kabi mezonlarga alohida e'tibor qaratildi. Tadqiqotning metodologik yondashuvi kompleks xarakterga ega bo'lib, unda lingvistik va amaliy tahlil uyg'unlashtirildi. Natijada ingliz, o'zbek va rus tillari foydalanuvchilari uchun samarali ko'p tilli lug'atlar yaratishning nazariy asoslari hamda amaliy mexanizmlarini aniqlash imkoniyati yaratildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Lug'at yaratish jarayonida nazariy va amaliy jihatdan bir qator muhim tamoyillarga amal qilinadi. Ushbu tamoyillar lug'atning sifati, aniqligi va foydalanuvchilar uchun qulayligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Sistemalilik tamoyili lug'atdagi birliklarning muayyan tizim asosida joylashtirilishini anglatadi. So'zlarning alifbo tartibida, mavzuviy yoki semantik guruhlar asosida joylashtirilishi foydalanuvchining kerakli ma'lumotni tez va qulay topishiga yordam beradi. Ayniqsa, ko'p tilli lug'atlarda tizimlilik tarjima birliklari o'rtasidagi bog'liqlikni aniq ko'rsatishda muhim ahamiyatga ega. Normativlik tamoyili lug'atning adabiy til me'yorlariga mos bo'lishini talab qiladi. Bunda imlo, talaffuz, grammatik shakllar va uslubiy qo'llanishlar rasmiy til qoidalari asosida beriladi. Bu tamoyil foydalanuvchilarning til me'yorlarini to'g'ri o'zlashtirishiga xizmat qiladi. Foydalanuvchiga yo'naltirilganlik tamoyili lug'atning muayyan auditoriya ehtiyojlariga moslashtirilishini nazarda tutadi. Masalan, o'quvchilar uchun mo'ljallangan lug'atlar sodda va tushunarli bo'lsa, mutaxassislar uchun yaratilgan terminologik lug'atlar ilmiy va batafsil tavsifga ega bo'ladi. Aniqlik va izchillik tamoyili tarjimalar, izohlar va grammatik tavsiflarning yagona uslub asosida berilishini anglatadi.

Bu foydalanuvchining lug'atdan samarali foydalanishini ta'minlaydi hamda chalkashliklarning oldini oladi. Ingliz, o'zbek va rus tillari uchun lug'atlar yaratishda ushbu tamoyillar alohida ahamiyat kasb etadi, chunki mazkur tillar turli til oilalariga mansub bo'lib, grammatik va semantik jihatdan sezilarli farqlarga ega. Ingliz tili german tillari oilasiga, o'zbek tili turkiy tillar oilasiga, rus tili esa slavyan tillari oilasiga kiradi. Shu sababli tillararo moslikni ta'minlash murakkab lingvistik jarayon hisoblanadi. Ko'p tilli lug'atlarning turlari ham ularning vazifasiga qarab farqlanadi. Uch tilli (ingliz–o'zbek–rus) lug'atlar bir necha asosiy turga bo'linadi. Tarjima lug'atlarida so'zlar bir tildan ikkinchi tilga tarjima qilinadi. Masalan, business – biznes – бизнес, market – bozor – рынок. Bunday lug'atlar tarjimonlar, talabalar va xorijiy til o'rganuvchilar uchun muhim manba hisoblanadi. Izohli lug'atlarda esa so'zlarning ma'nosi har bir tilda alohida tushuntirib beriladi. Bu turdagi lug'atlar tilning semantik xususiyatlarini chuqurroq anglash imkonini yaratadi. Terminologik lug'atlar muayyan sohalarga oid atamalarni o'z ichiga oladi. Masalan, iqtisodiyot, axborot texnologiyalari, tibbiyot yoki marketing sohalari bo'yicha tuzilgan lug'atlar mutaxassislar faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi. Elektron va korpus asosidagi lug'atlar zamonaviy axborot texnologiyalari asosida yaratiladi. Ular real matnlar bazasiga tayangan holda so'zlarning amaliy qo'llanishini ko'rsatadi.

Elektron lug'atlarning asosiy afzalligi tezkor qidiruv, interaktiv foydalanish va muntazam yangilanib borish imkoniyatidir. Lug'at yaratishdagi eng muhim bosqichlardan biri leksik birliklarni tanlash hisoblanadi. Bunda bir

necha asosiy mezonlarga amal qilinadi. Chastotalilik mezoni eng ko'p qo'llaniladigan so'zlarni birinchi navbatda lug'at tarkibiga kiritishni nazarda tutadi. Chunki foydalanuvchilar kundalik nutqda uchraydigan birliklarga ko'proq ehtiyoj sezadilar. Soha dolzarbligi mezoni ham muhim hisoblanadi. Zamonaviy jamiyatda IT, marketing, biznes, media va raqamli texnologiyalar bilan bog'liq terminlarning qo'llanishi ortib bormoqda. Shu sababli bunday sohalarga oid so'zlarni lug'at tarkibiga kiritish zarur. Madaniy ahamiyatga ega birliklar tarjima jarayonida alohida yondashuvni talab qiladi. Milliy qadriyatlar, urf-odatlar yoki tarixiy tushunchalarni ifodalovchi ayrim so'zlarning boshqa tillarda to'liq ekvivalenti mavjud bo'lmasligi mumkin. Neologizmlar, ya'ni yangi paydo bo'lgan so'zlar ham zamonaviy lug'atlarning ajralmas qismiga aylanmoqda. Masalan, startup, freelancer, branding kabi birliklar xalqaro kommunikatsiyada faol qo'llanilayotgani sababli ularni lug'at tarkibiga kiritish dolzarb vazifadir.

Tarjima va semantik muammolar ko'p tilli lug'atlar yaratishda eng murakkab jihatlardan biri hisoblanadi. Ingliz, o'zbek va rus tillari o'rtasidagi semantik farqlar tarjima jarayonida turli qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Polisemiya, ya'ni ko'p ma'nolilik hodisasi bunga misol bo'la oladi. Masalan, bank (moliyaviy muassasa) – bank – банк, river bank (daryo qirg'og'i) – sohil – берег. Bu holatda kontekst asosiy rol o'ynaydi. Ekvivalentlik muammosi ham muhim masalalardan biridir. Ayrim tushunchalarning boshqa tilda to'liq mos keluvchi shakli mavjud emas. Masalan, mindset – dunyoqarash – образ мышления. Bunday vaziyatlarda izohli tarjima usulidan foydalaniladi. Frazologik birliklarni tarjima qilish ham murakkab jarayon hisoblanadi. Chunki idiomatik birikmalarni so'zma-so'z tarjima qilish ma'noning buzilishiga olib keladi. Masalan, break the ice – muhitni yumshatmoq – разрядить обстановку. Grammatik farqlar ham tarjima jarayoniga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Uch tilning grammatik tizimi turlicha bo'lgani sababli gap tuzilishi va sintaktik moslashuvga alohida e'tibor qaratiladi. Zamonaviy lug'atlar muayyan tuzilma asosida shakllantiriladi.

Odatda ular quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi: sarlavha so'z (lemma), transkripsiya, so'z turkumi, tarjimalar, izohlar va misollar. Masalan, Entrepreneur [ˌɒntɹəprəʊˈnɜːr], noun, tadbirkor – предприниматель. Izoh: yangi biznesni tashkil etuvchi shaxs. Misol: He is a successful entrepreneur. Raqamli texnologiyalar rivojlantirishni lug'atchilik sohasiga ham katta ta'sir ko'rsatmoqda. Hozirgi kunda sun'iy intellekt texnologiyalari avtomatik tarjima, matn tahlili va semantik bog'lanishlarni aniqlash imkonini bermoqda. Korpus lingvistikasi asosida esa real matnlar yordamida eng faol qo'llaniladigan birliklar aniqlanadi. Mobil ilovalar va onlayn lug'atlar foydalanuvchilarga qulay interfeys, tezkor qidiruv, ovozi talaffuz va interaktiv funksiyalarni taklif etmoqda. Bu esa lug'atlardan foydalanish samaradorligini oshirmoqda. Uch tilli lug'atlarning amaliy ahamiyati ham kattadir. Ular ta'lim tizimida talabalar va o'qituvchilar uchun muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, tadbirkorlik, xalqaro biznes, tarjima faoliyati va diplomatik aloqalarda ham bunday lug'atlarga ehtiyoj yuqori. Ayniqsa, O'zbekiston sharoitida ingliz va rus tillarini bilishga bo'lgan talab tobora ortib borayotgani sababli ko'p tilli lug'atlar yaratish va takomillashtirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

XULOSA

Ingliz, o'zbek va rus tillari foydalanuvchilari uchun lug'atlar yaratish murakkab, ammo muhim lingvistik jarayon hisoblanadi. Bu jarayon nafaqat so'zlarni tarjima qilishni, balki ularning semantik, madaniy va funksional xususiyatlarini ham hisobga olishni talab etadi. Zamonaviy texnologiyalar yordamida yaratilgan ko'p tilli lug'atlar til o'rganish, tarjima faoliyati va xalqaro kommunikatsiyani rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Kelajakda bunday lug'atlarni yanada takomillashtirish uchun sun'iy intellekt hamda korpus lingvistikasidan keng foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Atkins, B. T. S., & Rundell, M. (2008). *The Oxford guide to practical lexicography*. Oxford University Press.
2. Bergenholtz, H., & Tarp, S. (1995). *Manual of specialised lexicography: The preparation of specialised dictionaries*. John Benjamins Publishing.
3. Crystal, D. (2003). *The Cambridge encyclopedia of the English language* (2nd ed.). Cambridge University Press.
4. Hartmann, R. R. K., & James, G. (2001). *Dictionary of lexicography*. Routledge.
5. Jackson, H. (2016). *Lexicography: An introduction* (2nd ed.). Routledge.
6. Landau, S. I. (2001). *Dictionaries: The art and craft of lexicography* (2nd ed.). Cambridge University Press.
7. Nida, E. A. (2001). *Language and culture: Contexts in translating*. Shanghai Foreign Language Education Press.
8. Sinclair, J. (1991). *Corpus, concordance, collocation*. Oxford University Press.
9. Svensén, B. (2009). *A handbook of lexicography: The theory and practice of dictionary-making*. Cambridge University Press.
10. Tarp, S. (2008). *Lexicography in the borderland between knowledge and non-knowledge*. Max Niemeyer Verlag.
11. Yusupov, U. (2010). *Tarjima nazariyasi asoslari*. Toshkent: Fan nashriyoti.
12. Rahmatullayev, Sh. (2012). *O'zbek tilining izohli lug'ati*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.